

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما صلوات

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

حسین ہاشمی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تعاون و همیاری در حج و زیارت

نویسنده:

حسین بافکار

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۹	تعاون و همیاری در حج و زیارت
۹	مشخصات کتاب
۹	دیباچه
۱۹	مقدمه
۲۳	فصل اول تعاون و همیاری در حج و آموزه‌های دینی
۲۳	اشاره
۲۴	تعاون و همیاری در حج
۲۵	تعاون در آموزه‌های دینی اسلام
۲۵	اشاره
۲۶	۱. دستور مستقیم قرآنی
۳۰	۲. دستور غیر مستقیم قرآنی
۳۱	۳. گفتار معصومین
۳۳	۴. رفتار معصومین (علیهم السلام)
۳۷	فصل دوم زمینه‌ها و جلوه‌های تعاون و همیاری در حج و زیارت
۳۷	اشاره
۳۷	۱. تعاون و همیاری با همسفرها
۳۷	اشاره
۳۸	(الف) همفکری و همراهی با همسفران
۳۹	(ب) نینداختن مسئولیت به دوش دیگران
۴۰	(ج) تحمّل ناسازگاری‌ها
۴۱	(د) کمک به زائران بیمار و سالمند
۴۳	(ه) مراقبت از اموال همسفران

- ۴۴ (و) کمک به فراگیری اعمال و عبادت همسفران
- ۴۵ (ز) استفاده بهینه از امکانات سفر
- ۴۶ (ح) رفع مشکلات مالی همسفران
- ۴۸ (ط) همکاری در حفظ اسرار و لغزش‌های یکدیگر
- ۴۹ ۲. همکاری با مسئولان کاروان
- ۴۹ اشاره
- ۵۰ الف) حضور به موقع در جلسات آموزشی و توجیهی
- ۵۰ ب) همکاری در اجرای برنامه‌ها
- ۵۱ ج) هماهنگی با مسئولان کاروان برای رفتن به مکان‌های مذهبی و تاریخی
- ۵۱ د) انجام وظایف محوله
- ۵۲ ۳. همکاری با مسئولان هتل و خدمه
- ۵۲ اشاره
- ۵۲ الف) حضور به موقع در برنامه غذایی
- ۵۳ ب) کمک به خدمه در منا و عرفات
- ۵۳ ج) یاری مسئولان و خدمه هتل در برنامه‌های مناسبی
- ۵۴ د) پرهیز از ذخیره‌سازی مواد غذایی
- ۵۴ ه) احترام به خدمه و انتظار از آنان در حد توان
- ۵۵ و) کنترل و مراقبت از فرزندان و سالمندان
- ۵۶ ۴. تعاون با زائران دیگر کشورها
- ۵۶ اشاره
- ۵۶ الف) کمک به حل مشکلات آنان در حد امکان
- ۵۷ ب) مراعات زائران در آمد و شد و انجام مناسک
- ۵۹ ۵. یاری‌رسانی مذهب با اعمال شایسته
- ۶۱ فصل سوم آثار همیاری و تعاون در حج و زیارت

- ۶۱ اشاره
- ۶۱ ۱. تسهیل و تسریع انجام امور
- ۶۲ ۲. ایجاد محبت و نوع دوستی
- ۶۳ ۳. برخورداری از پاداش الهی
- ۶۴ ۴- بهترین استفاده از فرصت حج و عمره
- ۶۵ ۵. تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری در جامعه
- ۶۶ ۶. ترویج روحیه خیر و نیکی با رفع مشکلات همدیگر
- ۶۶ ۷. ایجاد خاطره‌ای خوش از سفر
- ۶۷ ۸. امیدواری به دریافت کمک
- ۶۸ ۹. یافتن دوستان جدید
- ۶۹ فصل چهارم موانع گسترش فرهنگ تعاون در حج و زیارت
- ۶۹ اشاره
- ۶۹ ۱. تنگ‌نظری
- ۷۰ ۲. تکبر بی‌جا
- ۷۱ ۳. فخرفروشی
- ۷۲ ۴. راحت‌طلبی
- ۷۴ ۵. ندانستن آداب سفر
- ۷۵ ۶. بی‌تفاوتی
- ۷۶ ۷. امتیازطلبی خواص
- ۷۹ ۸. بی‌برنامگی مسئولان
- ۸۱ فصل پنجم راهکارهای گسترش فرهنگ تعاون در حج و زیارت
- ۸۱ اشاره
- ۸۱ ۱. آموزش فرهنگ تعاون
- ۸۲ ۲. بهره‌گیری از کارشناسان رشته تعاون

۳. تحریک وجدان اخلاقی و مذهبی زائران ۸۳
۴. توجه به اصل تعاون و همیاری توسط مدیران و مسئولان کاروان‌ها ۸۴
۵. تهیه بسته‌های فرهنگی مناسب درباره تعاون و همیاری ۸۵
- نتیجه‌گیری پایانی ۸۶
- کتابنامه ۸۹
- درباره مرکز ۹۲

تعاون و همیاری در حج و زیارت

مشخصات کتاب

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۳۷۳-۵

شماره کتابشناسی ملی : ۲۷۴۶۱۴۱

عنوان و نام پدیدآور : تعاون و همیاری در حج و زیارت / حسین بافکار.

مشخصات نشر : تهران: نشر مشعر، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری : ۸۳ ص.

موضوع : حج -- جنبه‌های اجتماعی

موضوع : همکاری

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۵۷

رده بندی کنگره : BP۱۸۸/۸ ب ۲۴ ت ۷ ۱۳۹۱

سرشناسه : بافکار، حسین، ۱۳۴۳ -

وضعیت فهرست نویسی : فیا

ص: ۱

دیباچه

ص: ۹

همکاری و همیاری با بندگان خدا زیربنای همه ادیان الهی، به‌ویژه دین مبین اسلام است. بدون همیاری و تعاون، بسیاری از اهداف اجتماعی ادیان الهی معطل خواهد ماند. برای رسیدن به اهداف مشترک، باید روحیه کمک کردن به انسان‌های دیگر، به‌خصوص نیازمندان، توسعه و ترویج پیدا کند. در جامعه اسلامی کمک کردن به افرادی که به حمایت و دلجویی دیگران نیاز دارند، تکلیفی بس مهم و ضروری است؛ به‌ویژه اگر این همیاری برای اهداف متعالی اسلام یا نیازمندی باشد که دستگیری از آنها در مسیر تحقق دستورات پروردگار است.

یکی از عرصه‌های تعاون و همیاری، کمک به مهمانان پروردگار و زائران اماکن شریفی است که خداوند جایگاهشان را رفیع و بلندمرتبه گردانیده است. از آنجا که

ص: ۱۰

هر سال بر تعداد زائران خانه خدا و عتبات عالیات افزوده می‌شود و امکانات موجود، جوابگوی همه زائران نیست، لازم است با تعاون و همیاری، کمبودها را برطرف کرد.

اثر پیش‌رو با عنوان «تعاون و همیاری در حج و زیارت» که با قلم توانای محقق ارجمند جناب آقای حسین بافکار گردآوری شده، به اهمیت موضوع تعاون و همیاری، موانع و راه‌های نهادینه کردن فرهنگ تعاون و همیاری در سفرهای زیارتی پرداخته است. امیدواریم، این اثر کمک کند تا فرهنگ همیاری در همه بخش‌های جامعه نهادینه گردد.

انه ولی التوفیق

مرکز تحقیقات حج

گروه اخلاق و اسرار

ص: ۱۱

مقدمه

رسول خدا (ص) فرموده است: «

الْحُبَّاجُ مُعَاوَنُونَ» (۱)؛ «حج گزاران مددکاران یکدیگرند» .

تعاون و همیاری در فرهنگ اصیل اسلامی قداست ویژه‌ای دارد. در فرهنگ قرآن، «تعاون» با همیاری، همدلی، هم‌اندیشی و همراهی برای نیل به سعادت‌مندی، تقوای پیشگی و رستگاری معنا می‌یابد. در این معنا صرف اندیشه سودجویی و کسب منافع اقتصادی و فعالیت‌های نادرست و غیرمنطقی، نمی‌تواند پایه استوار و پربرکت یک فعالیت همیاری و تعاون باشد؛ چنان‌که خداوند مَنان در قرآن کریم می‌فرماید:

تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَىٰ وَ لَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ (مائده: ۲)

۱- الاحتجاج، طبرسی، ص ۶۵.

ص: ۱۲

(همواره) در راه نیکی و پرهیزکاری به یکدیگر کمک کنید و (هرگز) در راه گناه و تعدی همکاری ننمایید. به یقین تعاون و همیاری انسان‌های توانا، متدین، فهیم و دوراندیش در قالب یک گروه یا سازمان، نه تنها می‌تواند در رفع مشکلات آن سازمان و گروه چاره‌ساز باشد، بلکه می‌تواند منشأ آثار خیر بسیاری شود. در این میان سازمان حج و زیارت که نمونه بارز سازمانی دینی است، بیش از هر نهاد دیگری، باید به این اصل اسلامی توجه کند و با توجه به جنبه اجتماعی بودن فریضه حج، اثرات پر برکت آن را در جامعه به نمایش گذارد؛ به‌ویژه آنکه در سال‌های اخیر، با توجه به مشکلاتی از قبیل کاهش ظرفیت اعزام، تراکم زائران در لیست انتظار، افزایش زائران سالمند و بیمار و... به تقویت «اصل تعاون» نیاز مبرم است. در این نوشتار، با تمام کاستی‌هایش، سعی شده است با تبیین اصل «تعاون و همیاری اسلامی» ابتدا جلوه‌ها و برکات تعاون اخلاقی در سفرهای زیارتی شناخته شود و سپس موانع موجود در مسیر تحقق این هدف نیز معرفی گردد.

ص: ۱۳

امید که مورد استفاده کارگزاران محترم حج و زیارت، عوامل گرمی کاروان‌ها و هتل‌ها، همچنین رابطین فرهنگی و زائران عزیز قرار گیرد.

فصل اول تعاون و همیاری در حج و آموزه‌های دینی

اشاره

تعاون واژه‌ای عربی با ریشه قرآنی از باب تفاعل، به معنای مددکاری، به هم کمک کردن و همدیگر را یاری دادن است. (۱) تعاون دو مفهوم عام و خاص دارد. مفهوم عام این کلمه به همکاری، یاری‌گری، رعایت منافع جمعی و دستگیری و کمک به دیگران اشاره دارد که پیشینه و کاربرد آن به آغاز عصر زندگی اجتماعی انسان‌ها و ضرورت همکاری برای رویارویی با حوادث طبیعی برمی‌گردد. مفهوم خاص تعاون و همیاری نیز به آن گروه از روش‌ها، تشکل‌ها و سازماندهی‌های مدیریتی گفته

۱- دایرة المعارف بزرگ اسلامی، محمد کاظم موسوی بجنوردی، ج ۱۵، ص ۵۸۷.

ص: ۱۶

می‌شود که در قالب آنها دسترسی به اهداف و وظایف سازمان با بهره‌وری بیشتر و هزینه کمتر انجام می‌گیرد. (۱)

تعاون و همیاری در حج

بی‌گمان با در نظر گرفتن معانی لغوی و مفهومی تعاون، مراد از تعاون در حج، هم مفهوم عام تعاون، یعنی همیاری و کمک به زائران، و هم مفهوم خاص آن، یعنی سازماندهی افراد، در جهت اهداف سازمان مورد نظر است. به بیان دیگر، تشکل و سازماندهی امور حج باید به گونه‌ای باشد که در قالب تعاون، با بهره‌وری بیشتر و هزینه کمتر، به اهداف سازمانی برسد. در این مفهوم، تعاون و همیاری فرآیندی اخلاقی است که مسئولان حج و زیارت فرصت می‌یابند از قابلیت‌ها، توانمندی‌ها و نوآوری‌های نیروهای سازمانی و زائران، برای اهداف سازمانی و رفع مشکلات زائران بهره‌مند شوند. اهمیت موضوع زمانی نمود بیشتری می‌یابد که بدانیم در سال‌های اخیر، تراکم زیاد زائران حج و زیارت و قرارگیری در نوبت چندین ساله برای تشریف، سبب افزایش سن زائران شده است. از سوی دیگر، حجم انبوه

۱- تعاون و همکاری، مایکل آرگایل، ترجمه: معاونت تحقیقات آموزش و ترویج وزارت تعاون، صفحه پیش گفتار.

ص: ۱۷

مسافران قبله باعث شده تا سازمان حج و زیارت، از تعداد خدمه کاروان‌ها کاسته و بر تعداد زائران بیفزاید. به یقین با رویکرد جدید سازمان حج و زیارت، نه تنها امر خدمت‌رسانی به زائران، به‌ویژه سالمندان، بیماران و معلولان با مشکل روبه‌رو خواهد شد، بلکه زائران دیگر نیز از این امر آسیب خواهند دید. از طرفی مسئولان نیز از اهداف واقعی حج و زیارت غافل خواهند شد.

با این حال می‌توان با تقویت اصل تعاون و همیاری در میان زائران حج و زیارت و مدیران و مسئولان کاروان‌ها بر این مشکلات غلبه کرد و روح همدلی و همکاری را بر کالبد و اندیشه زائران دمید.

تعاون در آموزه‌های دینی اسلام

اشاره

تعاون زیربنای تمام ادیان الهی، به ویژه دین مبین اسلام است. دین بدون تعاون، مفهومی ندارد؛ زیرا کمترین هدف هر دینی ایجاد روحیه همکاری میان مردم است. اگر دین نتواند به این مهم دست یابد، مفهوم استقرار منافع مادی و معنوی مشترک در میان پیروان آن، از بین می‌رود و ارزش اجتماعی خود را از دست می‌دهد. از سوی دیگر، مشارکت و تعاون مردم در جامعه اسلامی، برای برطرف کردن نیازهای اجتماعی، تکلیفی بس مهم است که تردیدی در آن راه نیست. در آموزه‌های اسلامی برای

ص: ۱۸

اثبات این دو نکته مهم، دلایل روشنی وجود دارد که در این مبحث به آنها پرداخته می‌شود.

۱. دستور مستقیم قرآنی

اولین، محکم‌ترین و مهم‌ترین دلیل، دستور مستقیم قرآن به تعاون و مشارکت است؛ چنان که می‌فرماید:

تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَىٰ وَ لَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ (مائده: ۲)

(همواره) در راه نیکی و پرهیزکاری به یکدیگر کمک کنید و (هرگز) در راه گناه و تعدی همکاری ننمایید.

در این آیه مبارکه، خداوند از دو نوع تعاون در اسلام سخن می‌گوید: یکی تعاون در برّ، یعنی نیکوکاری که هر مسلمانی وظیفه دارد آن را شاهره زندگی اجتماعی خویش قرار دهد و دیگری در الإثم و العُدوان، یعنی تعاون در رفتارهای ناروا و ستمکاری که اسلام مسلمانان را از آن نهی کرده است. (۱)

تعاون در برّ زمانی امکان‌پذیر است که انسان مسلمان باتقوا و پرهیزکار باشد؛ در حقیقت «تقوا» مقدمه نیکوکاری است؛ زیرا تقوا پرهیز کردن از ظلم و ستم است.

۱- تعاون در اسلام و جامعه صنعتی، ص ۸۳.

ص: ۱۹

در واقع اگر تقوا در تعاون نباشد، ممکن است به تعاون در الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ تبدیل شود و در بیشتر مردم به خودخواهی تبدیل گردد؛ برای مثال: «ممکن است مردم در پیشبرد زندگی دسته‌جمعی جامعه خود که مستند به خودخواهی گسترده‌ای [به نام جامعه] است، گرفتار تعصب‌های اقلیمی، نژادی و فرهنگی شوند و انسان‌های نیازمند جوامع دیگر را نه تنها به فراموشی بسپارند، بلکه مواد معیشت آنها را برابند و فدای خواسته‌های جامعه خود کنند. اگر کسی بخواهد شواهدی برای این مُدعا پیدا کند، کافی است که به جوامع امروز بنگرد که چگونه بعضی از آنها همه‌گونه مواد اقتصاد و عوامل تجملات و رفاه و عیش و نوش را به دست آورده و از شدت برخوردار از رفاه و لذت، گاه به عوامل مخل زندگی دست می‌برند. در حالی که اگر عامل مشارکت و هماهنگی یک جامعه برای تنظیم زندگی اجتماعی، مذهب و اخلاق الهی (تقوا) بوده باشد، قطعی است که مردم آن جامعه پس از فراهم کردن وسایل مورد نیاز زندگی خود، به جوامع دیگر انسان‌ها خواهند پرداخت» (۱).

۱- مقاله: «مبانی فرهنگی لازم برای تحقق بخشیدن به مشارکت و هماهنگی همه مردم در کارهای اجتماعی»، محمد تقی جعفری، مجموعه مقالات کنفرانس مشارکت و توسعه سومین کنفرانس، ص ۲۸۵.

ص: ۲۰

به همین جهت در آیه مذکور «نیکوکاری» و «پرهیزکاری» در یک معنا به کار رفته‌اند؛ به عبارتی، شخص نیکوکار، متقی و پرهیزکار نیز هست.

اسلام برای نیکوکار کردن مردم، اموری به نام فروع دین دارد که شامل نماز، روزه، زکات، خمس، حج و... است. در این میان، حج از اهمیت خاصی برخوردار است؛ زیرا مسافرت به مکه و انجام دادن مناسک حج، موجب ایجاد تجانس و تعاون میان مسلمانان جهان می‌گردد؛ برای مثال: قربانی و تقسیم کردن آن میان مردم، به معنای دستگیری و تعاون است؛ بی‌شک وقتی در مراسم قربانی حج، مؤمن موظف می‌شود تا حیوانی کامل و سالم را قربانی کند و گوشت آن را به نیازمندان بدهد، بین مسلمانان رابطه‌ای صمیمی به وجود می‌آید که خود یکی از عوامل و زمینه‌های انسجام است. بدین صورت تعاون و همبستگی اجتماعی میان مردم افزایش می‌یابد.

جالب اینکه دعوت به تعاون و پرهیزکاری در آیه‌ای گنجانده شده است که درباره حج است. آیه‌ای که از مؤمنان می‌خواهد حرمت شعائر الهی، ماه حرام و قربانی‌های آن را نگه دارند و خصومت‌ها و ستمکاری‌ها را به نیکی پاسخ دهند تا دشمنی به دوستی تبدیل گردد.

بنابراین اگر انجام حج کار نیک باشد، کمک به

ص: ۲۱

نیازمندان، خدمه، زائران، مسئولان حج و... تعاون در «بِرِّ» است. ولی گاهی ممکن است نوع همکاری در این سفرها به گونه‌ای باشد که تعاون به ظالم تلقی شود. در این صورت این نوع تعاون ناپسند است. در این زمینه حکایتی نقل شده که شنیدنی است. صفوان جمال که یکی از یاران امام موسی کاظم (ع) است، نقل می‌کند: روزی خدمت امام رسیدم؛ حضرت فرمود: «ای صفوان، همه کارهای تو خوب است جز یک کار!» عرض کردم: «فدایت شوم چه کار؟» فرمود: «اینکه شتران خود را به این مرد (هارون) کرایه می‌دهی». گفتم: «به خدا سوگند در مسیرهای عیاشی، هوس‌بازی و صید حرام به او کرایه نمی‌دهم. تنها در راه مکه در اختیار آنها می‌گذارم. خودم هم همراه شتران نمی‌روم؛ بعضی از فرزندان و کسانم را با آنها می‌فرستم». حضرت فرمود: «ای صفوان! آیا از آنها کرایه می‌گیری؟!» عرض کردم: «بله». فرمود: «آیا دوست داری که زنده بمانند، بر سر کار باشند تا کرایه تو را پردازند؟» گفتم: «بله». فرمود: «کسی که بقای آنها را دوست بدارد، از آنهاست و هر کسی از آنها باشد، در آتش دوزخ خواهد بود». صفوان می‌گوید: «بلافاصله رفتم و تمام شترانم را فروختم» (۱).

۱- وسائل الشیعه، محمد بن حسن حر عاملی، ج ۱۶، ص ۲۵۹.

ص: ۲۲

بنابراین، در هر کار نیکی که مصلحت دین و جامعه در آن باشد، تعاون در «بَرّ» است. ولی اگر تنها سودجویی شخصی یا احتمال خسارت به دیگران باشد، با اصول اسلام ناسازگار و حرام است.

۲. دستور غیر مستقیم قرآنی

افزون بر دستور مستقیم قرآن به تعاون و مشارکت، آیاتی هستند که به نداشتن دودستگی و پراکندگی اشاره دارند. از این رو، بر لزوم همکاری و همیاری در زندگی دلالت می‌کنند. خداوند در قرآن می‌فرماید: *وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا*؛ «و همگی به ریسمان خدا چنگ بزنید و پراکنده نشوید». (آل عمران: ۱۰۳)

همین گونه است آیه زیر که می‌فرماید:

وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ (انفال: ۴۶)

و با هم نزاع نکنید که سست شوید و مهابت شما از بین رود.

بدیهی است که هیچ‌گونه تفرقه و پراکندگی مضرتر و زیان‌بارتر از تشتت و اختلاف در مسیر زندگی اجتماعی نیست.

همچنین آیاتی که به دفع تراحم و اختلال از زندگی اجتماعی اشاره دارند به نوعی مردم را به مشارکت و تعاون

ص: ۲۳

در امور اجتماعی دعوت می‌نمایند. آیه زیر نمونه‌ای از این آیات است:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُيُوتٌ مَرْصُوصٌ (صف: ۴)

در حقیقت خدا دوست دارد کسانی را که در راه او صف در صف، چنان که گویی، بنایی ریخته شده از سُرْب‌اند، جهاد می‌کنند. علت مطلوبیت تشکل و تجمع در جامعه اسلامی، جز این نیست که دفع تراحم و اختلال از زندگی اجتماعی نیازمند قدرت متشکل است، و این بدون مشارکت جدی مردم حاصل نمی‌شود.

۳. گفتار معصومین

(علیهم السلام)

در منابع روایی، احادیث ارزشمندی از معصومین (علیهم السلام) نقل شده است که مردم را به تعاون و همکاری در نیکی دعوت می‌نمایند. رسول خدا (ص) فرمودند:

تواصلوا و تباروا و تراحموا، و كونوا اخوة بزره كما امركم الله عزوجل. (۱)

با یکدیگر پیوند و ارتباط داشته باشید، به هم نیکی کنید و نسبت به هم مهربان باشید. همچنان که خدای عزوجل به شما دستور داده برادرانی نیکوکار باشید.

۱- ترجمه میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، ج ۴، ص ۴۷۷.

ص: ۲۴

امام صادق (ع) فرمودند:

تَنَافَسُوا فِي الْمَعْرُوفِ لِإِخْوَانِكُمْ وَ كُونُوا مِنْ أَهْلِهِ. (۱)

در نیکی رساندن به برادران خود با یکدیگر مسابقه گذارید و اهل نیکی باشید.

همچنین می‌فرماید:

مَا قَضَى مُسْلِمٌ لِمُسْلِمٍ حَاجَةً إِلَّا نَادَاهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: عَلَيَّ ثَوَابُكَ وَلَا أَرْضَى لَكَ بِدُونِ الْجَنَّةِ. (۲)

هر مسلمانی که حاجت مسلمانی را روا کند، خدای تبارک و تعالی به او خطاب کند که ثواب تو به عهده من است و به غیر بهشت برایت راضی نباشم.

همچنین درباره ضرورت ایجاد تشکل جمعی برای رفع نیازمندی‌ها، روایات زیادی وارد شده است؛ از جمله رسول خدا (ص) می‌فرماید: «

يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ» (۳)؛ «دست خدا همراه با جماعت است».

و نیز می‌فرماید: «

الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَ الْفُرْقَةُ عَذَابٌ» (۴)؛

۱- اصول کافی، محمد بن یعقوب کلینی، ج ۳، ص ۲۸۰.

۲- همان.

۳- نهج الفصاحه موضوعی، مرتضی فرید تنکابنی، ص ۱۷۴.

۴- همان، ص ۱۴۳.

ص: ۲۵

«جماعت مایه رحمت و تفرقه موجب عذاب است» .

افزون بر موارد ذکر شده، احادیثی که به نوعی ضرورت اهتمام به امور مسلمانان را یادآور می‌شوند، در قالبی دیگر مردم را به مشارکت و تعاون در زندگی اجتماعی فرا می‌خوانند. حدیث زیر یکی از آنهاست؛ رسول خدا (ص) می‌فرماید:

مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ. (۱)

هر کسی که روز را آغاز کند و به کار مسلمانان توجهی نداشته باشد، مسلمان نیست.

به هر حال، این همه تأکید بر لزوم مشارکت در امور اجتماعی شاید بدان جهت باشد که این تکلیف ضروری اجتماعی، به دلیل بزرگی، پیچیدگی و تنوع، از عهده و قدرت یک فرد خارج است. از این رو بدیهی است که کارها و خدمات اجتماعی به حالت مشارکتی انجام گیرد.

۴. رفتار معصومین (علیهم السلام)

هیچ کس در اسلام نمی‌تواند از امر تعاون و همکاری دوری گزیند. حتی رسول خدا (ص) و جانشینان خلف آن حضرت، ائمه معصومین (علیهم السلام) از تعاون و همکاری با مردم روی گردان نبودند. آن بزرگواران که الگوی واقعی

۱- نهج الفصاحه موضوعی ، ص ۴۲۱.

ص: ۲۶

بشوند، با مشارکت در امور اجتماعی، درس تعاون و همکاری به دیگران می‌آموختند. درباره مشارکت آنان در امور اجتماعی و کمک به دیگران، روایت‌های متعددی نقل شده است که برای طولانی نشدن بحث تنها به دو مورد اشاره می‌شود؛ از جمله نقل شده است که رسول خدا (ص) در سفری به یاران خود فرمودند گوسفندی را قربانی کنند. یکی از مردان وظیفه ذبح گوسفند را به عهده گرفت؛ دیگری نیز مسئولیت پوست کندن حیوان را پذیرفت؛ یک نفر هم وظیفه پخت و پز را به عهده گرفت. رسول خدا (ص) نیز فرمود: «فراهم کردن هیزم نیز با من است». یاران گفتند: «ای رسول خدا (ص)، پدران و مادران ما فدای شما باد! نباید شما به زحمت بیفتید، ما به جای شما کارها را انجام می‌دهیم». حضرت فرمود:

إِنَّ اللَّهَ يَكْرَهُ مِنْ عَبْدِهِ أَنْ يَرَاهُ مُتَمَيِّزاً بَيْنَ أَصْحَابِهِ.

خداوند دوست نمی‌دارد بنده‌اش را در میان یارانش با وضعی متمایز ببیند.

سپس برخاست تا برای آنها هیزم جمع‌آوری کند. (۱)

همچنین از امام سجاد (ع) روایت شده است که ایشان به مسافرت نمی‌رفتند، مگر با کسانی که آن حضرت را نمی‌شناختند و از همان آغاز نیز با آنها شرط می‌کردند که

۱- بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، ج ۷۶، ص ۲۷۳.

ص: ۲۷

در طول سفر کار کنند و نیازهای آنها را برآورده سازند؛ نقل شده است که امام سجاد (ع) با گروهی همراه شدند که به حج می‌رفتند. مردی آن حضرت را دید و شناخت؛ سپس به کاروانیان گفت: «آیا می‌دانید این مرد کیست؟» گفتند: «نه». آن مرد گفت: «این علی بن الحسین (ع) است».

آن جمع به طرف آن حضرت آمدند و دست و پای ایشان را بوسه زدند و گفتند:

فرزند رسول خدا! آیا خواستی آتش دوزخ، ما را به دلیل رفتار نادرست ما با شما فرا گیرد و در پایان عمر به هلاکت گرفتار آییم؟! چه باعث شد تا شما چنین عمل کنید؟!

حضرت فرمود:

یک وقت با گروهی که مرا می‌شناختند همسفر شدم؛ آنها به خاطر رسول خدا (ص) بیش از حد به من احترام و کمک کردند و من از سوی شما نگران آن بودم. از این رو پنهانی بودن کارم را بیشتر دوست دارم. (۱)

بنابراین، با توجه به دلایل روشنی که برای لزوم همیاری و تعاون ارائه شد، لزوم همکاری در امور

ص: ۲۸

اجتماعی، به‌ویژه در امر مهم حج و زیارت نیز احساس می‌شود و بهتر است به عنوان یک «اصل» قطعی تلقی گردد و موانع موجود در اجرای آن، به‌ویژه موانع فرهنگی، با درایت مسئولان امر مرتفع شود.

فصل دوم زمینه‌ها و جلوه‌های تعاون و همیاری در حج و زیارت

اشاره

اگرچه حج فریضه‌ای فردی است، ولی به صورت جمعی انجام می‌گیرد. از این رو زمینه‌های فراوانی برای تعاون و همکاری دارد و می‌تواند زائران، مدیران کاروان‌ها و مسئولان امور حج و زیارت، به‌طور آگاهانه به دنبال تقویت این زمینه‌های همکاری باشند. تا هر چه بیشتر تجانس و هماهنگی مسلمانان در طول سفر حج نمایان شود. در این فصل به زمینه‌های تعاون و همیاری در حج و زیارت پرداخته می‌شود.

۱. تعاون و همیاری با همسفرها

اشاره

امروزه، اگرچه با تغییر و تحولات اجتماعی و برنامه‌ریزی‌ها و سازماندهی‌های انجام شده، از سوی

ص: ۳۰

سازمان حج و زیارت، زائران مانند گذشته با مسائل و مشکلات سفر روبه‌رو نیستند، ولی با این حال نباید زائران محترم، توفیق خدمتگزاری به هم‌نوعان را از خود سلب کنند؛ چرا که هنوز زمینه‌های تعاون و همکاری بین همسفرها وجود دارد. برخی از این زمینه‌ها عبارتند از:

الف) همفکری و همراهی با همسفران

به دلیل اینکه سفرهای حج و زیارت به شکل کاروانی انجام می‌پذیرد، همفکری و همراهی با همسفران در طول سفر از ضروریات سفر است. بخشی از این همفکری و همراهی را امام صادق (ع) از زبان لقمان در سفارش به فرزندش چنین یادآور می‌شوند:

پسرم، چون با جماعتی به سفر شوی و کاری در پیش گیری، با همراهان مشورت کن. از خود رأیی بپرهیز. با همسفرانت به گشاده‌رویی بنشین و با جود و کرم برخیز. ایشان را از آذوقه خویش، بی‌بهره مگذار. چون از تو دعوت کنند، اجابت نما و چون استمداد نمودند، لیبک گو و به یاری‌شان بشتاب. . . . پسرم، هرگاه به هنگام سفر، تو را به جهت ادای شهادت حقی خواستند، به حق شهادت بده. در مقام مشورت، رأی خود را صریح و قاطع

ص: ۳۱

بیان کن. دوستان را در پرداخت صدقات و خیرات همراهی کن... (۱).

ب) نینداختن مسؤلیت به دوش دیگران

نباید موقعیت‌های اجتماعی و رده‌بندی‌های شغلی، مانع همیاری و همکاری همراهان در سفر باشد. همه افراد کاروان شایسته است، حتی در ساده‌ترین کارها با هم همکاری کنند؛ به‌ویژه اگر توانایی انجام کارهای خویش را دارند، نباید آن را به دوش دیگران بیندازند.

در سفرهای مذهبی افراد مخلص و فداکار بسیاری یافت می‌شوند که برای ذخیره ثواب الهی، از هیچ کمکی دریغ نمی‌کنند؛ برای مثال: ساک‌های زائران را در اتوبوس می‌گذارند، آب و مواد غذایی را توزیع و پسمانده‌های آن را جمع می‌کنند، از وسایل زائران مراقبت می‌کنند، در حمل و نقل ساک‌ها کمک می‌کنند و... .

اما این خدمتگزاری‌ها هم نباید موجب آن شود که برخی زحمت خود را به دوش آنها بیندازند. در این مورد حکایتی از رسول خدا (ص) نقل شده است که شنیدنی است. آورده‌اند:

روزی در خدمت پیامبر (ص) سخن از مردی به میان آمد که مدام در طول سفر به عبادت مشغول بود.

۱- وسایل الشیعه، ج ۸، ص ۳۲۳؛ بحارالانوار، ج ۷۶، ص ۲۷۰.

ص: ۳۲

رسول خدا (ص) فرمود: «پس چه کسی به مرکب او می‌رسید و غذایش را آماده می‌کرد؟» در پاسخ گفتند: «همه ما». رسول خدا (ص) فرمود: «همه شما از او بهتر هستید». (۱)

ج) تحمل ناسازگاری‌ها

رسول خدا (ص) می‌فرماید: «سفر پاره‌ای از عذاب است». (۲)

این فرمایش شاید از آن جهت باشد که در مسافرت، نظم زندگی عادی به هم می‌ریزد و در خواب و استراحت و غذای انسان تغییراتی پدید می‌آید؛ به‌ویژه در سفر حج و عمره که تغییرات آب و هوایی، گرمی و خشکی هوا، پیاده‌روی در مشعر و منا، کمبود فضا، ازدحام جمعیت، مشکل رساندن تدارکات، ترافیک وسایل نقلیه، از جمله کاستی‌های این سفر است که موجب می‌شود، زائران از حالت عادی خارج شده، صبر و حوصله خود را از دست بدهند. از این رو ممکن است با همسفران خویش درشتی کنند. در حالی که باید بدانند، دیگران هم همچون آنها خسته و کم‌حوصله‌اند. از سوی دیگر، باید توجه کنند که آنها نمایندگان نظام

۱- مکارم الاخلاق، رضی الدین ابی نصر الحسن بن الفضل الطبرسی، ص ۲۵۴.

۲- کنز العمال، علاء الدین علی المتقی بن حسام الهندی، ج ۶، ص ۷۲۱.

ص: ۳۳۰

جمهوری اسلامی در کنگره حج‌اند و رفتار و گفتارشان در معرض دید هزاران زائر خارجی است؛ چنانچه کار ناشایستی انجام دهند، اثر نامطلوبی در افکار عمومی جهان خواهد گذارد. از این رو زائران باید بکوشند از ناسازگاری و سخت‌گیری خود بکاهند. سعدی چه زیبا سرنوشت افراد سهل‌گیر را به نظم کشیده است.

یکی خوب کردار خوش‌خوی بود که بدسیرتان را نکوگوی بود
به خوابش کسی دید چون درگذشت که باری حکایت کن از سرگذشت
دهانی به خنده چو گل باز کرد چو بلبل به صوتی خوش‌آواز کرد
که بر من نکردند سختی بسی که من سخت نگرفتمی با کسی (۱)

د) کمک به زائران بیمار و سالمند

درمان زائران بیمار در مکه و مدینه به عهده هیئت پزشکی است. همچنین مراقبت از زائران سالمند وظیفه مسئولان کاروان‌هاست. با این حال، افراد بیمار و سالمند

۱- بوستان سعدی.

ص: ۳۴

به دلجویی و تقویت روحیه نیاز دارند و نباید همسفران، آنها را تنها بگذارند؛ به‌ویژه در انجام اعمال حج که به همکاری بیشتر نیاز است. از این رو، باید هنگام سوارشدن اتوبوس، صرف غذا، استفاده از آسانسور و...، زائران بیمار، معلول یا سالمند را بر خود مقدم داشت.

امام صادق (ع) می‌فرماید:

حَقُّ الْمُسَافِرِ أَنْ يُقِيمَ عَلَيْهِ أَصْحَابُهُ إِذَا مَرَّ بِثَلَاثًا. (۱)

حق مسافر بر همسفران است که اگر مریض شد، تا سه روز نزد او بمانند.

همچنین در روایتی، ارزش دلجویی از بیماران برتر از عبادت در مسجدالنبی بیان شده است. «مزارم بن حکیم» گوید: با محمد بن مصادف همراه بودم؛ وقتی به مدینه رسیدیم، من بیمار شدم. وی نیز مرتب مرا تنها می‌گذاشت و به مسجد می‌رفت. شکایت او را نزد پدرش بردم. او نیز موضوع را به امام صادق (ع) خبر داد. امام به او پیغام داد:

«قُعُودُكَ عِنْدَهُ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِكَ فِي الْمَسْجِدِ»؛ «نشستن تو در کنار او، از نماز خواندن در مسجد برتر است». (۲)

۱- اصول کافی، ج ۴، ص ۶۷.

۲- همان، ص ۲۷.

ص: ۳۵

همچنین گاهی مشاهده می‌شود که زائران از اوضاع و احوال همراهان خود، به ویژه افراد سالمند یا کم‌توان جسمی بی‌خبرند یا نسبت به بود و نبودشان بی‌تفاوت‌اند. در حالی که اسلام آگاهی از وضعیت همراهان را از وظایف هر زائر می‌داند. آورده‌اند: روزی مفضل بن عمر خدمت امام صادق (ع) آمد. [امام] از او پرسید: «با چه کسی همسفر بودی؟» مفضل گفت: «مردی از برادرانم». حضرت فرمود: «او چه شد؟» مفضل گفت: «از زمانی که وارد مدینه شدم، از مکان او بی‌خبرم». امام فرمود: «آیا نمی‌دانی اگر کسی چهل گام با مؤمنی همسفر شود، خداوند در روز قیامت درباره او از وی سؤال می‌کند؟» (۱)

ه) مراقبت از اموال همسفران

مراقبت از اموال و وسایل همسفران می‌تواند جلوه دیگر همکاری و تعاون در حج باشد. البته این نوع همکاری بهتر است دو طرفه باشد و در طول سفر در مکان‌هایی که نیاز به مراقبت از وسایل یکدیگر است، این کار را به نوبت انجام دهند، تا طرفین بتوانند به اندازه

۱- بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۲۷۵.

ص: ۳۶

یکسان از فضای معنوی حج بهره گیرند و باعث دلخوری و رنجش خاطر هم نشوند. شخصی به نام اسماعیل خثعمی گوید: روزی به امام صادق (ع) عرض کردم: «وقتی [در سفر حج] به مکه می‌رسیم، همراهان مرا نزد اثاثیه گذاشته، خود به طواف می‌روند». حضرت فرمود:

«أَنْتَ أَكْبَرُ أَجْرًا»؛ «پاداش تو از آنها بیشتر است». (۱)

همچنین باید توجه داشت کسانی که در خدمت به دیگران پیشی می‌گیرند، نزد خداوند گرامی‌ترند؛ چنان‌که رسول خدا (ص) می‌فرماید:

سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ فِي السَّفَرِ. (۲)

بزرگ هر قومی کسی است که در سفر خدمتگزار آنان باشد.

و) کمک به فراگیری اعمال و عبادت همسفران

بی‌شک در برخی از کاروان‌ها افرادی وجود دارند که به دلایل مختلف زمینه فراگیری خواندن و نوشتن یا فرصت یادگیری مسائل دینی و شرعی را نداشته‌اند.

حج فرصت مناسبی است که این‌گونه افراد، هر چه بیشتر

۱- اصول کافی، ج ۴، ص ۵۴۵.

۲- کنز العمال، ج ۶، ص ۷۱۰؛ المحجۀ البيضاء، ج ۴، ص ۶۱.

ص: ۳۷

با مسائل دینی و اعتقادی آشنا شوند.

در مرحله اول این وظیفه روحانیون و مسئولان فرهنگی کاروان‌هاست که این گونه افراد را تشویق و در فراگیری مسائل دینی به آنها کمک کنند. در مرحله دوم سزاوار است مؤمنان و افراد آگاه کاروان‌ها به این امر توجه داشته باشند. به یقین آموزش در فضاهای معنوی تأثیر بیشتری خواهد داشت. امیرمؤمنان علی (ع) می‌فرماید:

المُعِينُ عَلَى الطَّاعَةِ خَيْرُ الْأَصْحَابِ (۱)

بهترین یاران و همراهان کسی است که انسان را به اطاعت حق یاری دهد.

(ز) استفاده بهینه از امکانات سفر

استفاده بهینه از امکانات به نوعی کمک به همراهان است؛ برای مثال: سرزمین عربستان، از نظر آب و هوایی خشک، و کمبود آب، همواره یکی از مشکلات موسم حج است. حتی این مسئله پیشینه تاریخی دارد؛ چنان‌که پیش‌تر «سقاییت حج» از وظایف مهم متولیان حج بود و یکی از پست‌های مهم به‌شمار می‌آمد. در تاریخ اسلام نیز می‌خوانیم که سقاییت و مهمانداری حاجیان با پسران عبدمناف، نیای سوم پیامبر بود و این منصب تا ظهور

۱- ترجمه و شرح غررالحکم و درر الکلم آمدی موضوعی، سید هاشم رسولی محلاتی، ج ۱، ص ۶۱.

ص: ۳۸

اسلام در اختیار آنان باقی ماند. (۱)

هر چند مشکل آب تا حدود زیادی در سال‌های اخیر حل شده، اما مصرف زیاد آن هنوز مشکل آفرین است؛ زیرا مصرف آب هتل‌های مکه و مدینه، همین‌طور خیمه‌های عرفات و منا به وسیلهٔ تانکرهای آب تأمین می‌شود و معمولاً به اندازه کافی آب موجود نیست و از طرفی، مصرف بی‌رویهٔ آن موجب قطع مکرر آب می‌شود. از این رو به زائران محترم توصیه می‌شود با صرفه‌جویی در مصرف آب، به‌ویژه با پرهیز از وسواس در وضو، غسل، شستن لباس‌ها و...، به همسفران خود کمک کنند. در این صورت هم به وظیفهٔ شرعی خود عمل کرده و هم برای دیگران مشکل ایجاد نکرده‌اند.

ج) رفع مشکلات مالی همسفران

گاهی در سفر حج برای برخی از زائران و همراهان مشکلات مالی پیش می‌آید؛ برای مثال ممکن است پول کمی همراه خود آورده باشند یا پولشان گم یا سرقت شود. در این وضعیت شایسته است همراهان و همسفران زائر او را دلداری داده و کمک کنند؛ به‌ویژه این‌گونه

۱- ر. ک: فروغ ابدیت، جعفر سبحانی، ج ۱، ص ۱۳۸۰.

ص: ۳۹

مشکلات برای زائران سالمند به دلایل گوناگون، از جمله فراموش کاری، حواس پرتی و بیماری، بیشتر پیش می‌آید. قابل توجه اینکه رفع مشکلات همسفران به اندازه‌ای ارزشمند است که امام صادق (ع) آن را بهتر از طوافِ واجب می‌داند. «أَبَانُ بْنُ تَغَلِبٍ» گوید:

با امام صادق (ع) در حال انجام طواف بودم که یکی از همراهان با اشاره از من خواست تا برای انجام کاری پیش او بروم؛ ولی من دوست نمی‌داشتم توفیق طواف با امام صادق (ع) را از دست بدهم. امّا آن دوست باز در همان حال طواف به من اشاره کرد. امام صادق (ع) او را دید، فرمود: «أَبَانُ بْنُ تَغَلِبٍ» گفت: «آری». فرمود: «او کیست؟» گفتم: «مردی از اصحاب و یاران ماست». حضرت فرمود: «آیا با تو هم عقیده و هم مذهب است؟» گفتم: «آری». حضرت فرمود: «نزد او برو». گفتم: «طواف را قطع کنم؟» فرمود: «آری». پرسیدم: «اگرچه طواف واجب باشد؟» فرمود: «آری». با او رفتم و پس از انجام کار وی، نزد آن حضرت باز گشتم. سپس به ایشان عرض کردم: «مرا از حقی که مؤمن به گردن مؤمن دیگر دارد با خیر ساز». حضرت فرمود: «آن را واگذار و

ص: ۴۰

پاسخش را نخواه». گفتم: «فدای شما شوم، پاسخ آن را خواهانم» و پیوسته اصرار کردم. آن‌گاه فرمود: «ای ابان! تا آنجا حق دارد که نیمی از مالت را به او بدهی!» سپس به من نگریست و عکس‌العمل مرا در برابر آن مشاهده کرد. فرمود: «ای ابان! آیا نمی‌دانی که خداوند عزوجل از آنها این‌گونه یاد کرده که دیگران را بر خود مقدم می‌دارند؟» (۱) گفتم: «آری فدایت شوم». فرمود: «پس اگر تو مالت را با او قسمت کنی، او را بر خود مقدم نداشتی، بلکه او را با خود برابر داشتی. همانا وقتی او را بر خود مقدم داشته‌ای که آن نیمه‌ای که برای خود نگاه داشته‌ای را هم به او دهی.» (۲)

ط) همکاری در حفظ اسرار و لغزش‌های یکدیگر

در سفرهای زیارتی به ویژه سفر حج تمتع و عمره مفرده، وضعیت به گونه‌ای است که افراد مختلف با سلیقه‌ها و رفتارهای گوناگون کنار هم جمع شده، چندین روز با هم زندگی می‌کنند و پس از آن با خاطره‌هایی تلخ و شیرین از هم جدا می‌شوند. ممکن است بخشی از این

۱- ر. ک: حشر: ۹.

۲- اصول کافی، ج ۳، صص ۲۵۰ و ۲۵۱.

ص: ۴۱

خاطره‌ها مربوط به لغزش‌های برخی دیگر باشد. اگرچه در طول سفر، فرد مسلمان می‌تواند با تذکر، فرد خطاکار را ارشاد کند، اما پس از طی دوره سفر، حق ندارند خطاها را برای دیگران بازگو کنند؛ زیرا همسفران باید در حفظ اسرار هم کوشا باشند. هر کس به دنبال کشف اسرار و خطاهای دیگران باشد، ایشان را به درگیری و مقابله دعوت کرده است و این، با فلسفه اسلام و حج که مسلمانان را به وحدت و نیکی دعوت می‌کند، سازگار نیست. از سوی دیگر از نشانه‌های جوانمردی در سفر، حفظ اسرار همسفران است؛ چنان‌که امام صادق (ع) می‌فرماید:

مِنَ الْمُرُوءَةِ فِي السَّفَرِ... كِتْمَانُكَ عَلَى الْقَوْمِ أَمْرُهُمْ بَعْدَ مُفَارَقَتِكَ إِيَّاهُمْ. (۱)

از نشانه‌های مردانگی در سفر... پنهان کردن اسرار و عیوب همسفران پس از جدا شدن از آنهاست.

۲. همکاری با مسئولان کاروان

اشاره

شایسته است زائران گرامی با مسئولان کاروان‌ها نهایت همکاری را داشته باشند؛ جلوه‌های این همکاری می‌تواند، در موارد زیر نمود پیدا کند.

۱- مکارم الاخلاق، ص ۲۵۴.

الف) حضور به موقع در جلسات آموزشی و توجیهی

مسئولان کاروان‌ها قبل و بعد از اعزام زائران به حج تمتع یا عمره مفرده، روزانه جلساتی درباره حج و مناسک آن برگزار می‌کنند. زائران محترم با حضور به موقع در این جلسات بهترین همکاری را با مسئولان دارند؛ به‌ویژه در مدینه و مکه نیز هنگام برگزاری این جلسات، نباید زائر به استراحت پردازد یا رهسپار خیابان و بازار شود و فرصت‌های یادگیری مسائل و احکام را از دست بدهد. بی‌شک آگاهی بیشتر درباره مسائل حج و زیارت یا مقررات و شئونات کشور عربستان سبب خواهد شد، زائران بهتر و راحت‌تر موسم حج را به اتمام برسانند و برای خود و مسئولان کاروان مشکلات کمتری ایجاد کنند.

ب) همکاری در اجرای برنامه‌ها

برنامه‌هایی که در مکه و مدینه اجرا می‌شود، بیشتر شامل رفتن به اماکن متبرکه، قرائت قرآن، دعا و زیارت‌نامه در مسجدالنبی و مسجدالحرام، خرید از بازار و... است. زائران گرامی باید از تک‌روی پرهیزند، با حضور به موقع در جمع، ضمن اینکه به حفظ نظم و آرامش کاروان کمک می‌کنند، در اجرای برنامه‌ها نیز همکاری لازم را داشته باشند. کمک در توزیع آب، مواد

ص: ۴۳

غذایی، اطلاع‌رسانی، حمل پرچم و بلندگو، کمک به مدیر و معاون کاروان از جمله این همکاری‌هاست.

(ج) هماهنگی با مسئولان کاروان برای رفتن به مکان‌های مذهبی و تاریخی

مسئولان کاروان گاهی به دلیل مراعات حال زائران سالمند و بیمار یا دشواری راه برخی مکان‌های تاریخی، مانند غارهای ثور و حرا، و گاهی به دلیل حساسیت‌هایی که دولت عربستان به برخی از این مکان‌ها دارد، مانند: مسجد شیعیان، از بردن زائران به این مکان‌ها خودداری می‌کنند. ولی بارها دیده شده برخی زائران، به‌ویژه زائران جوان، بدون هماهنگی با مسئولان، تنهایی به این مکان‌ها می‌روند و موجب نگرانی دیگران می‌شوند. زائران باید در این گونه موارد به توصیه مسئولان توجه کنند و اگر برای بازدید از این گونه مکان‌ها اصرار دارند، با هماهنگی قبلی و به‌طور گروهی به این اماکن مشرف شوند تا بتوانند در صورت وقوع مشکل، همدیگر را یاری کنند.

(د) انجام وظایف محوله

معمولاً مسئولان در سفرها به افراد توانمند، مسئولیت‌هایی می‌دهند، از قبیل انجام تبلیغات دینی، برگزاری مسابقه‌های فرهنگی، کمک و مراقبت از زائران

ص: ۴۴

سالمند، پاسخ‌گویی به تلفن هموطنان و... بنابراین بهتر است زائران از قبل، آمادگی لازم را برای پذیرش این گونه مسئولیت‌ها داشته باشند و افتخار خدمتگزاری به زائران را کسب کنند.

۳. همکاری با مسئولان هتل و خدمه

اشاره

نوع دیگر تعاون در حج و عمره، همکاری با مسئولان هتل است. این همکاری‌ها می‌تواند به شرح ذیل انجام پذیرد.

الف) حضور به موقع در برنامه غذایی

در موسم حج غذا در آشپزخانه مرکزی تهیه می‌شود و سپس با دستگاهی به نام «هیتر» به هتل منتقل می‌شود. این دستگاه باید هرچه سریع‌تر به آشپزخانه مرکزی برگردانده شود. از طرفی مسئولان پذیرایی برای تهیه وعده غذایی بعد و نگهداری مواد غذایی، وسیله‌ای جز این دستگاه ندارند و به دلیل بالا بودن دما در عربستان و امکان فاسدشدن غذا، حق ندارند غذا را بیرون از دستگاه نگهداری کنند. از طرف دیگر، مسئولان نظافت هتل نیز باید به موقع سالن پذیرایی را نظافت و سرویس‌ها را روی میزها بچینند. حتی گاهی ممکن است پس از صرف غذا، برنامه‌های مناسبی یا مراسم دعا در سالن غذاخوری

ص: ۴۵

برگزار شود. بنابراین، هرگونه تأخیر در برنامه غذایی، موجب ایجاد مشکل در خواب و استراحت مسئولان هتل، خدمه و امر خدمت‌رسانی به زائران می‌شود. از این رو، حضور به موقع در برنامه غذایی کمک شایانی به مسئولان هتل می‌کند.

ب) کمک به خدمه در منا و عرفات

اگرچه در دوره اقامت زائران در منا و عرفات، وظیفه تدارک کاروان‌های زوار با خدمه ویژه است، ولی اگر زائر بتواند، در این خدمت ارزشمند سهمی داشته باشد، بسیار ستوده است؛ زیرا خدمه محترم از تراکم کار خسته می‌شوند و کمک کردن در جمع‌آوری و حمل وسایل، تمیز کردن محل‌های اسکان، توزیع غذا و جمع‌آوری ظروف، می‌تواند کمک روحی و جسمی زیادی به آنان باشد.

ج) یاری مسئولان و خدمه هتل در برنامه‌های مناسبی

برنامه‌های مناسبی که بیشتر در اعیاد و مناسبت‌های دیگر اجرا می‌شود، وقت و انرژی زیادی از خدمه و مسئولان هتل می‌گیرد. از این رو، خداپسندانه است که زائران توانمند هر اندازه که می‌توانند، به خدمه و مسئولان هتل کمک کنند.

د) پرهیز از ذخیره‌سازی مواد غذایی

زائران در طول سفر کمبود مواد غذایی ندارند و به اندازه کافی در اختیارشان قرار داده می‌شود. ولی بارها دیده شده، برخی با مراجعه به عوامل هتل مواد غذایی طلب کرده، آن را ذخیره می‌کنند. آنان نیز برای اینکه زائران رنجیده‌خاطر نشوند، به درخواست آنان پاسخ مثبت می‌دهند. گاهی هم زائران دور از چشم خدمه، از سرویس‌های چیده شده در سالن‌ها استفاده می‌کنند. بی‌شک این مسئله ناپسند است و زحمت عوامل هتل را در چینش دوباره کاستی‌ها دوچندان می‌کند. از سوی دیگر پس از عزیمت زائران، خدمه مجبور می‌شوند انبوهی از مواد غذایی، مانند نوشابه، دوغ، آبمیوه، شیر، کره، پنیر، مربا، قند و... را از اتاق‌ها جمع‌آوری و به انبار انتقال دهند که کار طاقت‌فرسایی است. گاهی هم به دلیل عدم نگهداری مناسب، این مواد غذایی فاسد شده، از نظر بهداشتی قابل استفاده نیستند.

ه) احترام به خدمه و انتظار از آنان در حد توان

عوامل و خدمه ایرانی هتل، همگی افراد با شخصیتی هستند که سازمان حج و زیارت آنان را گزینش کرده است. این عزیزان در زندگی عادی خود در وطن از پایگاه اجتماعی والایی برخوردارند. بسیاری از آنان دارای

ص: ۴۷

مشاغل رسمی و مناصب اجتماعی هستند. در میان آنان، کارمند، فرهنگی، مهندس، پزشک و... دیده می‌شود. از زائران انتظار می‌رود همکاری لازم را با ایشان داشته، به آنان به دیده پیش خدمت یا گارسون ننگرند. آنان این مسئولیت را نه برای مزد، بلکه به عشق زیارت و خدمت پذیرفته‌اند.

همچنین آنان هر آنچه در اختیارشان نهاده شود، در اختیار زائران قرار می‌دهند. از این رو در حد توان و اختیاراتی که دارند باید از آنها انتظار خدمت‌رسانی داشت. ولی گاهی زائران به دلیل ناآگاهی، رفتار مناسبی با آن بزرگواران ندارند؛ فراموش نکنیم که: طواف کعبه عشق از کسی درست آید که دیده زمزم او گشت و دل مقام خلیل(۱)

و) کنترل و مراقبت از فرزندان و سالمندان

گاهی سرپرست برخی خانواده‌ها، افراد سالمند یا کودکان را در اتاق‌های جداگانه می‌گذارند و کمتر بر کار آنها نظارت می‌کنند. این گونه موارد مشکلات زیادی برای عوامل هتل ایجاد می‌کند؛ زیرا به‌طور معمول کودکان سرو صدا می‌کنند، از پله‌های برقی یا آسانسورها

۱- اخلاق و آداب در حج و زیارت، محمدتقی رهبر، ص ۲۷.

ص: ۴۸

مدام بالا و پایین می‌روند، مزاحم استراحت دیگران شده، در برخی موارد هم خود دچار مشکل می‌شوند. همچنین سالمندانی که در اتاق‌ها تنها می‌مانند، به دلیل ناآشنایی با محیط و ندانستن روش استفاده از حمام و سرویس‌ها که بیشتر فرنگی است، دچار مشکل می‌شوند یا هنگام تنهایی بی‌تابی می‌کنند. همه این موارد برای مسئولان و خدمه هتل در دسرساز است و فرصت آنها را می‌گیرد و مانع از خدمت‌رسانی به زائران می‌شود. از این رو، مراقبت از کودکان و سالمندان در هتل، خود نوعی کمک و تعاون به مسئولان و خدمه هتل است.

۴. تعاون با زائران دیگر کشورها

اشاره

تعاون با زائران دیگر مذاهب و کشورها از جلوه‌های دیگر همکاری، و مایه اتحاد و انسجام اسلامی است. جلوه‌های این همکاری می‌تواند به شرح ذیل باشد:

الف) کمک به حل مشکلات آنان در حد امکان

کمک به هم‌نوعان از رفتارهای اخلاقی پسندیده در شریعت ماست. در سیره عملی معصومین (علیهم السلام) آمده است که آن بزرگواران در حل مشکلات مسافران از هیچ کمکی دریغ نمی‌کردند و برای آنان مهم نبود که اهل کدام منطقه یا فرقه‌اند. «مصادف»، یکی از یاران

ص: ۴۹

امام صادق (ع) می گوید:

روزی با امام صادق، فاصله بین مکه و مدینه را می‌پیمودیم. در یکی از منزل‌ها با مردی برخورد کردیم که از درد به خود می‌پیچید. امام (ع) فرمود: «چه خوب است به سراغ آن مرد برویم. گویا تشنه است». هنگامی که به او نزدیک شدیم، دریافتیم مسیحی است! امام فرمود: «آیا تشنه‌ای؟» مرد گفت: «آری».

به اشاره امام (ع) او را آب نوشاندم و در بین راه به امام عرض کردم: «آن مرد نصرانی بود. آیا به نصرانی هم صدقه بدهیم و او را یاری نماییم؟» حضرت فرمودند: «آری در صورتی که در چنین حالی باشد». (۱)

ب) مراعات زائران در آمد و شد و انجام مناسک

امام صادق (ع) درباره حفظ آرامش در مناسک حج می‌فرماید:

... با مردم همراهی بکن و از خدا آمرزش طلب و از تند رفتن، مانند بسیاری از عامه مردم بپرهیز؛ چرا که حج تند راندن و کند راندن نیست. از خدا بهراسید و به نحو شایسته حرکت کنید. ضعیفی را

۱- ر. ک: وسایل الشیعه، ج ۶، ص ۲۸۵.

ص: ۵۰

پایمال نکنید و مسلمانی را تنه زنید که

پیامبر خدا (ص) خود با آرامش عمل می‌کردند و می‌فرمودند: «بر شما باد آرامش و وقار». (۱)

بسیار دیده شده است که زائرانی که برای نخستین بار به سفر حج یا عمره اعزام شده‌اند، به دلیل ناآگاهی با حالت شتاب‌زدگی و هول و هراس به انجام اعمال و مناسک حج می‌پردازند؛ به همین دلیل با بی‌اعتنایی به اعمال دیگران، با هل دادن و تنه زدن یا جدال و نزاع کردن، موجب به هم خوردن اعمال خود و دیگران می‌شوند.

همچنین بارها دیده شده است، هنگام سوار شدن بر اتوبوس، به دلیل گرمی هوا و ازدحام جمعیت، مراعات حال زائران دیگر را نمی‌کنند و آن را به حساب زرنگی و توانمندی خود می‌گذارند؛ این رفتارها دور از شأن زائر است. از سوی دیگر، با روح و فلسفه حج و عمره سازگار نیست؛ چنان‌که خداوند در قرآن می‌فرماید:

فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ (بقره: ۱۹۷)

کسانی که (با بستن احرام) در این ماه‌ها حج را بر خود فرض کرده‌اند [باید بدانند که] در حج، آمیزش جنسی و گناه و جدال، روا نیست.

۱- تهذیب الاحکام، محمد بن حسن طوسی، ج ۵، صص ۱۸۷ و ۱۸۸.

۵. یاری‌رسانی مذهب با اعمال شایسته

زائران ایرانی، سفیران مذهب تشیع و انقلاب اسلامی در سرزمین وحی هستند. مسلمانان حاضر در موسم حج یا عمره، ویژگی‌های تشیع را در رفتار و کردار ایرانیان جست‌وجو می‌کنند. از این‌رو رفتار زائران ایرانی باید به گونه‌ای باشد که باعث زینت مذهب و افزایش منزلت شیعه و خشنودی اهل بیت (علیهم السلام) گردد. خوشبختانه در این زمینه سیره اهل بیت (علیهم السلام)، وظیفه را مشخص کرده است؛ چنان‌که امام صادق (ع) در سفارش به یکی از یاران خود می‌فرماید:

سلام مرا به کسانی که فرمانبردار ما هستند و به سخن ما گوش می‌دهند، برسان و بگو: «... هرگاه مردی از شما در دین خود اهل ورع و پرهیزکاری بود و سخن راست گفت و ادای امانت کرد و با مردم حُسن خُلق داشت، گویند او جعفری است و این مرا شادمان می‌کند و گویند این ادب و تربیت جعفر است و اگر جز این باشد، بلا و ننگ آن دامن مرا خواهد گرفت و گویند این ادب و تربیت جعفر است! به خدا سوگند پدرم برای من روایت کرد از مردی که در میان قبیله‌ای به سر می‌برد و از شیعیان علی (ع) بود. آن مرد زیور و زینت قبیله خود بود. از همه آنها بهتر امانتداری می‌کرد و در

ص: ۵۲

پرداخت حقوق جدّیت بیشتری داشت و از همه راستگوتر بود. مردم و دایع و وصایای خود را نزد او می‌سپردند و او را ضرب‌المثل امانت‌داری و راستگویی می‌دانستند» (۱).

آنچه می‌تواند در این راستا زینت مذهب باشد، حفظ شئون‌ات مذهبی خود، احترام به شئون‌ات مذهبی دیگران و حفظ کرامت شیعه و نظام جمهوری اسلامی ایران است.

۱- اصول کافی، ج ۲، ص ۶۳۶.

ص: ۵۳

فصل سوم آثار همیاری و تعاون در حج و زیارت

اشاره

به یقین همیاری و تعاون پیامدهای مثبت زیادی دارد که مهم‌ترین آنها عبارت است از:

۱. تسهیل و تسریع انجام امور

«آلبرز»^(۱)، یکی از کارشناسان علوم اجتماعی دربارهٔ تأثیر تعاون و همیاری می‌نویسد: همکاری توانایی انسان را چندین برابر می‌کند. کاری را که یک نفر نمی‌تواند انجام دهد، دو نفر انجام خواهند داد و کاری که توسط یک نفر عملی می‌باشد، دو نفر بهتر و ساده‌تر عملی خواهند کرد.^(۲)

Albarz - ۱

۲- مبانی تعاون، حمید انصاری، ص ۴.

ص: ۵۴

به‌طور مسلم این گفته آلبرز درباره یک سازمان نیز می‌تواند صادق باشد. وقتی افراد یک سازمان به این باور برسند که برای نیل به اهداف سازمانی، تعاون، آسان‌ترین و با صرفه‌ترین راه است، می‌توانند با این روش بسیاری از مشکلات سازمانی را حل کنند. اگر سازمان حج و زیارت هم برای کاهش مشکلات تراکم زائران حج، رفع مشکل خدمت‌رسانی به زائران، حل مشکلات ستادی خود و... از روش همیاری بهره‌گیرد، به‌طور قطع با انتقال بخشی از مسئولیت‌های حج و زیارت به زائران توانمند و کوشا، نه تنها به روند انجام امور کاروان‌های حج و زیارت و ستادها تسهیل و تسریع خواهد بخشید، بلکه مشکل بسیاری از زائران نیازمند نیز برطرف خواهد شد.

۲. ایجاد محبت و نوع دوستی

گسترش فرهنگ تعاون و همیاری در حج و زیارت، به دلیل فضای معنوی حاکم بر آن می‌تواند باعث افزایش مهر و محبت میان همسفران شود. همچنین به دلیل اینکه «در محتوای تعاون، همکاری، همیاری و خصلت جمعی و روابط متقابل نهفته است و کنش و واکنش متقابل در جهت کمک و حمایت متقابل به روشنی دیده می‌شود، می‌تواند موجب ارتباط افراد یک جامعه و پیدایش روحیه برادری و

ص: ۵۵

نوع دوستی در بین آنها شود و از تفرق و تقابل، خودخواهی و خودپرستی و بی‌توجهی به مسائل و منافع دیگران، بکاهد» (۱).
 در واقع گسترش همیاری‌ها در حج، توانایی آن را دارد که تنگ‌نظری‌ها، رقابت‌های ناسالم و گرایش به قومیت و انحصارطلبی را به کمترین حد ممکن برساند. شهید ثانی (رحمه الله) در این باره می‌فرماید:
 تأکید بر ایجاد اُلفت و دوستی میان مؤمنان در احادیث، ناشی از این واقعیت است که تدابیر امور زندگی موقوف بر تشکیل جامعه و تعاون و همکاری افراد است. تعاون و همکاری افراد جامعه هنگامی پدید می‌آید که در آنان کینه و حسد و عداوت وجود نداشته باشد و از رذایلی مانند غیبت به دور باشند. این نکته بیانگر تأثیر متقابل تعاون بر بسیاری از فضایل اخلاقی در جامعه و تأثیر نامطلوب رذایل اخلاقی بر پیوند همکاری و تعاون است. (۲)

۳. برخورداری از پاداش الهی

از آنجا که نوع همکاری در امور حج و زیارت اخلاقی است، بهره‌برداری از آن نیز همسو با اهداف معنوی خواهد بود و افراد پاداش خود را از خداوند

۱- مبانی تعاون، ص ۱.

۲- دانشنامه جهان اسلام، غلامعلی حداد عادل، ج ۷، ص ۴۸۸.

ص: ۵۶

دریافت خواهند کرد؛ چنان که رسول خدا (ص) می‌فرماید:

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَظْلِمُ الْمُؤْمِنَ حَسَنَةً يُعْطِي عَلَيْهَا فِي الدُّنْيَا وَيُنَابُ عَلَيْهَا فِي الْآخِرَةِ. (۱)

خداوند هیچ یک از کارهای نیک مؤمن را از قلم نمی‌اندازد و در دنیا و آخرت پاداش آن را می‌دهد.

۴- بهترین استفاده از فرصت حج و عمره

سفر حج و عمره جاذبه‌های خاص خود را دارد. عده‌ای به‌سوی مکان‌ها و یادمان‌های مقدس کشیده می‌شوند و برخی در پی امکانات و تغذیه مناسب هتل‌ها یا گردش و خرید در بازارهای مکه و مدینه می‌روند و فرصتی را که خداوند پس از سال‌ها انتظار، در اختیارشان قرار داده است، به هدر می‌دهند. به جای بهره‌برداری از این سفر الهی، چند روزی را در کوچه و بازارهای مکه و مدینه پرت می‌زنند، بر سفره آماده می‌نشینند و احتمالاً با کوله‌باری از اجناس کمپانی‌های خارجی به وطن باز می‌گردند بدون اینکه توشه‌ای برای آخرت خود اندوخته یا فهم و درکی از این سفر الهی داشته باشند.

اما در این میان هم کسانی هستند که افزون بر بهره‌برداری مناسب از جاذبه‌های معنوی حج و عمره، با

۱- نهج الفصاحه موضوعی، ص ۶۳۹.

ص: ۵۷

خدمت‌رسانی به زائران، بیشترین بهره‌برداری را از فضای معنوی حج می‌برند. رسول خدا (ص) فرموده است:

مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ حَاجَةً كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَمَنْ حَجَّ وَاعْتَمَرَ. (۱)

هر که حاجت برادر مسلمان خویش برآرد، چنان است که حج کرده و عمره گذاشته باشد.

در حقیقت خدمتگزاران ثواب دو حج و عمره می‌برند. یکی ثواب سفر حج یا عمره و دیگری ثواب خدمت به دیگران.

همچنین می‌فرماید:

الْحُبَّاجُ مُعَاوَنُونَ، وَ نَفَقَاتُهُمْ مُخْلَفَةٌ وَاللَّهُ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ. (۲)

حج‌گزاران، مددکاران یکدیگرند، آنچه خرج می‌کنند عوض داده شوند و خدا پاداش نیکوکاران را ضایع نمی‌کند.

۵. تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری در جامعه

زائران با مشاهده رفتار مسئولیت‌پذیرانه افراد خدمتگزار که با اخلاصی تمام و بدون کمترین چشم‌داشتی، در رفع مشکلات دیگران

می‌کوشند، این نکته را می‌آموزند که

۱- نهج الفصاحه رهنمای انسانیت، ص ۱۹۴.

۲- الاحتجاج، ابی منصور طبرسی، ص ۶۵.

ص: ۵۸

در کنار زندگی فردی و اجتماعی خویش، نباید درباره سرنوشت دیگران غافل و بی تفاوت بود.

۶. ترویج روحیه خیر و نیکی با رفع مشکلات همدیگر

بی شک حج فرصت مغتنمی است تا زائران نیازهای خود را با هم در میان بگذارند و در پرتو اصل تعاون اسلامی، از یکدیگر طلب کمک نمایند. به طور قطع با کمک افراد نیکوکار، نه تنها کاستی‌ها جبران می‌شود، بلکه خیر و نیکی نیز افزایش می‌یابد و خودخواهی به دگرخواهی تبدیل می‌شود.

همچنین در شعاع بزرگ‌تر، حج فرصتی فراهم می‌آورد تا مسلمانان درباره رفع مشکلات جهان اسلام چاره‌اندیشی کنند؛ چنان‌که امام صادق (ع) یکی از اهداف حج را چاره‌جویی برای رفع مشکلات مسلمانان می‌داند و می‌فرماید: «... تا خواسته‌های مردم اطراف و بلاد مختلف بر اثر گردهمایی در جاهایی که وسیله تجمع فراهم می‌گردد، بررسی و حل و فصل شود» (۱).

۷. ایجاد خاطره‌ای خوش از سفر

سفر به یادماندنی حج و عمره، با تمام تلخی‌ها و

۱- وسایل الشیعه، ج ۸، ص ۷.

ص: ۵۹

شیرینی‌هایش، تمام می‌شود. زائران با خوشحالی به سرزمین‌های خود برمی‌گردند. ولی انس و علاقه‌ای که میان برادران و خواهران دینی در نتیجه اصل «تعاون» به یکدیگر حاصل می‌شود، از خاطرات شیرین سفر است که هیچ‌گاه فراموش نمی‌شود. انسان قدرشناس همواره به یاد انسان‌های نیکوکاری خواهد بود که او را در این سفر یاری کردند و خاطره‌ای خوش از سفر برایش فراهم نمودند. همیشه در حق آنها دعای خیر خواهد کرد؛ هرچند نیکوکاران خوبی‌های خود را زود فراموش می‌کنند.

۸. امیدواری به دریافت کمک

کسی که به دیگران کمک می‌کند، هنگام نیاز به یاری دیگران امیدوار است. کسانی که دیگران را یاری نمی‌کنند، نباید انتظار یاری داشته باشند؛ چون معنای تعاون، «کمک متقابل و مددکاری با هم است» (۱).

امام علی (ع) در این باره می‌فرماید:

«كَمَا تُعِينُ تُعَانُ» (۲)؛ «همان‌گونه که یاری دهی، یاری شوی».

همچنین می‌فرماید:

«مَنْ لَمْ يُنَجِدْ لَمْ يُنَجَدْ» (۳)؛ «کسی که یاری نکند، یاری نشود».

۱- سیر تحول تعاونی در ایران و جهان، غلامرضا سلیم، ص ۱.

۲- ترجمه و شرح غرر الحکم و درر الکلم آمدی موضوعی، ج ۲، ص ۲۲۴.

۳- همان.

ص: ۶۰

حضرت در جای دیگر می‌فرماید: «

نِعْمَ الْعَوْنُ

المُظَاهَرَةُ» (۱)؛ «کمک کردن به یکدیگر یاور [پشت گرمی] خوبی است» .

البته ممکن است از سوی یاری شونده، امدادی انجام نشود، ولی انسان می‌تواند به اندازه کمک خود، از خدای متعال انتظار یاری

داشته باشد. امام علی (ع) می‌فرماید:

«الْمَعُونَةُ تَنْزَلُ مِنَ اللَّهِ عَلَى قَدْرِ الْمُؤْنَةِ» (۲)؛ «یاری خدای تعالی به اندازه خرج و هزینه فرود آید» .

۹. یافتن دوستان جدید

تعاون در حج سرآغازی برای اُلفت بیشتر به هم است و گاه این اُلفت پس از سفر به دوستی و حتی پیوند خویشاوندی می‌انجامد.

رسول خدا (ص) می‌فرماید:

وَلَوْ اجْتَمَعْتُمْ عَلَى الْبِرِّ لَتَحَابَبْتُمْ. (۳)

اگر همه شما در راه نیکوکاری به هم بیوندید، دوستدار یکدیگر خواهید شد.

۱- ترجمه و شرح غرر الحکم و درر الکلم آمدی موضوعی، ج ۲، ص ۲۲۴.

۲- همان، ص ۲۲۳.

۳- مجموعه ورام، ابو الحسین ورام ابن ابی فراس المالکی، ج ۱، ص ۱۳۴.

فصل چهارم موانع گسترش فرهنگ تعاون در حج و زیارت

اشاره

در راه ترویج و گسترش فرهنگ تعاون و همکاری در حج و زیارت، موانع متعددی وجود دارد که مهم‌ترین آنها عبارت است از:

۱. تنگ‌نظری

یکی از موانع گسترش فرهنگ تعاون در حج و زیارت، وجود تنگ‌نظری میان برخی زائران است. متأسفانه گاه دیده می‌شود که این خصلت زشت، بر فرد یا گروه حاکم می‌شود؛ به گونه‌ای که امکانات و وسیله نقلیه را از آن خود می‌دانند. این گونه افراد تنها به راحتی خود می‌اندیشند و در یاری دیگران بخیل و بی‌تفاوت هستند.

اسلام همه افراد اجتماع را با زنجیر مصالح و منافع

ص: ۶۲

مشترک، به یکدیگر متصل می‌سازد و در دل و جان آنان، حس همکاری، تعاون و احساس مسئولیت همگانی را تقویت می‌سازد؛ به گونه‌ای که هیچ فرد بی‌مسئولیتی وجود ندارد؛ چنان‌که رسول گرامی اسلام (ص) می‌فرماید:

همه شما به مثابه چوپان و گله‌دار هستید و همه شما از گله خود مسئولید. پیشوا مسئول ملت، مرد مسئول خانواده، زن مسئول خانه، خادم و کارگر مسئول مال و کار است. (۱)

بنابراین، زائران باید در طول سفر از فردگرایی بپرهیزند؛ زیرا همه زائران، مهمان خدا بوده و رفتارشان در محضر اوست.

۲. تکبر بی جا

تکبر بی جا نیز از اخلاق نامناسبی است که مانعی بزرگ فرا روی گسترش فرهنگ تعاون در حج و زیارت است؛ چون شیطان همواره در تلاش است به شکل‌های گوناگون، انسان را از دستیابی به خیر و نیکی باز دارد. به همین دلیل، ممکن است در انسان این وسوسه را ایجاد کند که اگر نزد دیگران برود و با آنها همکاری کند، حقیر و کوچک می‌شود. در حالی که حاجی باید در طول

۱- مجموعه ورام، ج ۱، ص ۶.

ص: ۶۳

سفر حج ابراهیم‌وار، وسوسه‌های شیطانی را از خود دور کند و با خودشکنی و پرهیز از تکبر، به هم‌نوعان خدمت کند و فراموش نکند که شیطان خود به دلیل تکبر از درگاه خدا رانده شد. در این راستا، رفتار معصومین (علیهم السلام)، چنان‌که در مباحث قبلی گذشت الگوی خوبی برای هر زائر است.

۳. فخرفروشی

متأسفانه در سال‌های اخیر، حج برای عده‌ای عامل بزرگی، فخرفروشی و راهی برای کسب اعتبار اجتماعی شده است. فخر فروشان نه تنها به فکر یاری دیگران نیستند، بلکه عرصه را برای کسانی که سال‌ها در انتظار تشریف‌اند نیز تنگ می‌کنند. این گروه نه در پی برآوردن خواسته پروردگار، که تسلیم قلب کوچک و هوا و هوس خویش‌اند و به‌جای اینکه از حج درس همیاری، همدردی و تعاون بیاموزند، به دنبال خودنمایی و فخرفروشی‌اند و با رفتارشان افراد کم‌توان را تحقیر می‌کنند. البته گاه ممکن است رفتاری از زائری سرزنند که با نیت کمک به زائران و خشنودی خدا باشد، ولی چون ناخواسته، باعث ایجاد چشم و هم‌چشمی یا شائبه فخرفروشی و خودنمایی می‌شود، باید از انجام دادن

ص: ۶۴

آن پرهیز کرد. شخصی به نام «حسین بن ابی العلاء» می‌گوید:

همراه با بیست و چند نفر مرد به طرف مکه حرکت کردیم. در میان راه، در هر منزلی گوسفندی برای آنان قربانی می‌کردم. پس زمانی که به محضر امام صادق (ع) شرفیاب شدم، آن حضرت خطاب به من فرمود: «ای حسین، مؤمنان را خوار و ذلیل می‌کنی؟» گفتم: «از چنین کاری به خداوند پناه می‌برم!» حضرت فرمود: «به من خبر رسیده است که در هر منزلی برای آنان گوسفندی کشته‌ای!» گفتم: «قصدی جز خدا نداشتم». حضرت فرمود: «آیا ندانستی که در میان همراهان تو کسانی هستند که دوست دارند مانند تو عمل کنند لیکن به دلیل نداشتن توانایی مالی، نمی‌توانند و در نتیجه احساس کوچکی و حقارت می‌کنند؟» گفتم: «از خداوند طلب مغفرت می‌کنم و از این پس چنین نخواهم کرد». (۱)

۴. راحت‌طلبی

یکی دیگر از آفات سفرهای زیارتی، که بازدارنده از همکاری و تعاون است، راحت‌طلبی و تن‌آسایی است.

۱- وسایل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۱۵.

ص: ۶۵

انسان راحت‌طلب به گونه‌ای رفتار می‌کند که به مسکن بهتر، غذای لذیذتر و کالاهای مرغوب‌تر و ارزان‌تر برسد. باید توجه کرد که وجود امکانات و غذای مطلوب، در افزایش راحت‌طلبی مؤثر است. چنان‌که در هتل‌های درجه یک رفتارهای راحت‌طلبانه بیشتر مشاهده می‌شود. راحت‌طلبی، هم جلوی فیض حضور بیشتر زائر را در حرمین شریفین می‌گیرد و هم زمینه‌ساز فردگرایی و انزوای طلبی می‌شود.

به یقین، تن‌آسایی نه تنها مانع تعاون است، بلکه خدمات‌رسانی دیگران را نیز دچار مشکل می‌کند.

زائران باید بدانند که راحت‌طلبی در شأن زائر ایرانی نیست و نیز نشانه غفلت و پیروی از خواهش‌های نفسانی و شیطنی است.

بی‌جهت نیست که حضرت مسیح (ع) به پیروان خود فرمود:

ای بنی‌اسرائیل! غذا زیاد نخورید؛ زیرا هر که فراوان غذا بخورد، زیاد می‌خوابد و هر کس زیاد بخوابد، کمتر نماز گزارد و هر که کمتر نماز بخواند، نامش در شمار غافلان ثبت گردد. (۱)

۵. ندانستن آداب سفر

سفر کردن از دیدگاه اسلام، امری پسندیده، و فراوان بدان سفارش شده است. با این حال، اهداف واقعی هر سفر، در گرو رعایت کردن «آداب سفر» است. یکی از آداب مهم سفر، تعاون و همکاری است. روحیه تعاون، هم باعث کاهش مشکلات سفر، و هم زمینه‌ساز همدلی بیشتر میان همراهان می‌شود. رسول خدا (ص) می‌فرماید:

مَنْ أَعَانَ مُؤْمِنًا مُسَافِرًا فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ ثَلَاثًا وَسَبْعِينَ كُرْبَةً وَأَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مِنَ الْغَمِّ وَالْهَمِّ وَنَفْسَ كَرْبَةَ الْعَظِيمِ يَوْمَ يَغْصُّ النَّاسُ بِأَنْفُسِهِمْ. (۱)

کسی که مسافر با ایمانی را یاری رساند، خداوند هفتاد و سه گرفتاری‌اش را برطرف سازد و در دنیا و آخرت او را از غم و اندوه در پناه خود گیرد و از گرفتاری گران‌بار قیامت که نفس مردم در آن روز بریده می‌شود، رهایی بخشد.

متأسفانه برخی زائران از «آیین سفر» بی‌خبرند و همین امر باعث جایگزین شدن روحیه فردگرایی به جای جمع‌گرایی می‌شود که بی‌شک مشکلات زیادی نیز در پی خواهد داشت.

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۳۷.

ص: ۶۷

بنابراین، وظیفه مسئولان کاروان‌هاست که در جلسه‌های آموزشی، زائران محترم را از آداب سفر و اهمیت روحیه تعاون و همکاری آگاه کنند.

۶. بی تفاوتی

با اینکه انسان موجودی اجتماعی است و می‌تواند با بهره‌گیری از نیروی فکر و اراده و تعامل با دیگران زندگی بهتری داشته باشد، افرادی هستند که در برقراری ارتباط با دیگران ناتوان و غیر اجتماعی‌اند.

«از نظر جامعه‌شناسی فردی را غیر اجتماعی می‌دانند که از ایجاد روابط اجتماعی با دیگران تنفر داشته باشد. فرد غیر اجتماعی، به جای آنکه بکوشد هویت اجتماعی مناسب خویش را بیابد، برای برقراری ارتباط با دیگران هیچ گامی بر نمی‌دارد. او در برابر هر اتفاقی که در جامعه بیفتد، بی تفاوت می‌ماند» (۱).

بی شک بی تفاوت بودن، مانعی برای تحقق تعاون و همکاری است. بدیهی است، دین اسلام، بی تفاوت بودن درباره دیگران را نمی‌پذیرد و آن را نوعی ضدارزش می‌داند؛ زیرا به فرموده رسول خدا (ص):

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ

۱- انسان و زیست اجتماعی...، غلامرضا نور محمدی، ص ۱۲۱.

ص: ۶۸

كَمَثَلِ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ شَيْءٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالشَّهْرِ وَالْحُمَى. (۱)

مؤمنان در دوستی و ابراز عاطفه و رحمت به یکدیگر، مثل یک پیکرند؛ هرگاه عضوی از آن دردمند شود، دیگر اعضای پیکر با بی‌خوابی و تب با آن عضو هم‌دردی می‌کنند.

از سوی دیگر به فرموده امام صادق (ع)، خداوند می‌فرماید:

تمام مردم، خانواده من هستند و محبوب‌ترین آنان نزد من کسانی هستند که به مردم مهربان‌تر و در [برطرف کردن] نیازهای مردم نیز کوشاتر باشند. (۲)

بنابراین زائر مسلمان باید بداند که انسان سالم آن است که به فکر یاری خانواده خدا باشد تا محبوبیت خود را پیش خالق بیشتر نماید.

۷. امتیازطلبی فواص

از اهداف عمده حج و عمره، نزدیک کردن زندگی انسان‌ها به هم و تقویت روح همدلی و همکاری بین زائران است. پوشیدن لباس یک‌شکل، انجام اعمال یکسان، حرکت جمعی به مشعر و منا، جملگی نشانه‌هایی

۱- مسند احمد بن حنبل، ح ۱۷۶۵۲.

۲- اصول کافی، ج ۳، ص ۲۸۵.

ص: ۶۹

از تلاش زائران مسلمان برای هم‌سوئی و هماهنگی با هم است.

ولی متأسفانه گاه دیده می‌شود امتیازطلبی عده‌ای، به‌ویژه خواص، مانع از تحقق این مهم می‌شود. آنها نه تنها روح تعاون و همکاری با دیگران را ندارند، بلکه وظایف و مسئولیت‌های خود را به دوش دیگران می‌اندازند.

بی‌شک وقتی خواص که الگوی دیگران هستند، درباره همکاری و تعاون بی‌تفاوت و به‌دنبال امتیازطلبی باشند و هیچ‌گونه مشارکتی در امور نداشته باشند، چگونه از افراد عادی می‌توان انتظار داشت که روحیه تعاون و همکاری را تقویت کنند. معصومین (علیهم السلام) با اینکه در عالی‌ترین رتبه و مقام انسانی قرار داشتند، هیچ‌گاه به خود اجازه نمی‌دادند، کارهایشان را دیگری انجام دهد؛ برای مثال در احوالات حضرت رسول (ص) آمده است:

در سفری همراه کاروانی بود، کاروان در منزلی فرود آمد، اهل کاروان در فکر بودند که خود را به آب برسانند و مقدمات نماز را فراهم کنند. رسول اکرم (ص) بعد از آنکه از شتر خود پیاده شد، به آن سو که آب بود، روان شد. بعد از آنکه مقداری رفت، بدون آنکه با کسی سخنی بگوید،

ص: ۷۰

به سوی مرکب خود باز گشت. یاران با تعجب با خود می گفتند، شاید رسول خدا (ص) منزلگاه را نپسندیده، قصد حرکت از آنجا را دارد. تعجب آنان هنگامی زیاد شد که دیدند، همین که به مرکب خویش رسید، زانوبند را برداشت و زانوهای شتر را بست و دو مرتبه به سوی مقصد اول روان شد. فریادها از اطراف بلند شد: «ای رسول خدا! چرا ما را فرمان ندادی که این کار را انجام دهیم؟» حضرت در پاسخ فرمود: «هرگز در کارهای خود از دیگران کمک نخواهید و به دیگران اتکا نکنید، ولو برای یک قطعه چوب مسواک باشد». (۱)

همچنین در زندگی امام صادق (ع) آمده است:

روزی آن حضرت به حمام رفت. صاحب حمام طبق سنت و عادت معمول که در مورد افراد محترم و با شخصیت‌ها رایج بود، عرض کرد: «اجازه بده حمام را برای شما قُرق کنیم». حضرت فرمود: «نه لازم نیست. مؤمن سبکبارتر از این حرف‌هاست». (۲)

۱- داستان راستان مرتضی مطهری، صص ۳۱ و ۳۲؛ به نقل از کحل البصر، ص ۶۹.

۲- همان، ص ۲۴۵؛ به نقل از بحارالانوار، ج ۱۱، ص ۱۱۷.

۸. بی‌برنامگی مسئولان

چنانچه مسئولان حج و زیارت، درباره ترویج فرهنگ تعاون و همکاری بی‌برنامه باشند، کمتر شاهد گسترش این فرهنگ میان زائران خواهیم بود. اگرچه در سال‌های اخیر اخبار خوشایندی از سازمان حج و زیارت درباره طرح شناسایی و آماده‌سازی ظرفیت‌ها و توانایی‌های حاجیان ایرانی در مأموریت‌های بعثه و ستاد به گوش می‌رسد، ولی تا زمانی که مسئولان به امر تعاون به عنوان یک راهبرد اساسی برای حل مسائل حج و زیارت و زائران ننگرند، طرح تعاون و همکاری موفق نخواهد بود.

فصل پنجم راهکارهای گسترش فرهنگ تعاون در حج و زیارت

اشاره

گسترش فرهنگ تعاون و همکاری در حج و زیارت، نیازمند راهکارهای مناسبی است که موارد زیر می‌تواند کارساز باشد:

۱. آموزش فرهنگ تعاون

مشارکت مردم برای همکاری در امور حج و زیارت، نیازمند آموزش فرهنگ تعاون است. این امر تلاش همیشگی و بلندمدت را می‌طلبد. سازمان حج و زیارت، باید با جذب و تربیت نیروی متخصص در دانشگاه حج و زیارت، و بهره‌گیری از رسانه‌های گروهی، به ویژه رسانه ملی، فرهنگ تعاون را به زائران حج و زیارت آموزش دهد. اگر دیده می‌شود فرهنگ مشارکت در برخی

ص: ۷۴

کشورهای جهان نهادینه شده است و مردم بدون کمترین چشم‌داشتی در امور مهم همکاری و تعاون دارند، بدان جهت است که فرهنگ تعاون و مشارکت از دوران تحصیل به متون آموزشی راه یافته و مردم در قالب ده‌ها برنامه مشارکتی، آموزش دیده و به اهمیت آن پی برده‌اند. بنابراین اگر سازمان حج و زیارت خواهان تقویت اصل تعاون و همکاری در امور حج و زیارت است، باید بتواند مبانی تعاون و راهکارهای مشارکت را به خوبی برای زائران در برنامه‌های متمرکز و غیر متمرکز تبیین نماید.

۲. بهره‌گیری از کارشناسان رشته تعاون

اگرچه مسئولان حج و زیارت، طی سال‌های متمادی تجربه فراوانی در زمینه مدیریت امور حج و زیارت کسب کرده‌اند، ولی گسترش فرهنگ تعاون و مشارکت، در هر امری نیازمند کارشناسان و متخصصان مربوط به خود است؛ چنان‌که امام علی (ع) می‌فرماید: «در همه صنایع و حرفه‌ها از اهلش یاری بجوید»^(۱)

بدیهی است بهره‌گیری از مشارکت تحصیل‌کنندگان دانشگاهی در رشته تعاون، هم در «ستادهای» سازمان حج و زیارت و هم در کاروان‌های حج و زیارت، در سمت

۱- تفسیر متشابه القرآن، ابن شهر آشوب مازندرانی، ج ۲، ص ۱۲۳.

ص: ۷۵

مدیر و معاون کاروان، می‌تواند به صورت علمی و کلاسیک، فرهنگ تعاون و مشارکت را گسترش دهد.

۳. تحریک وجدان اخلاقی و مذهبی زائران

اگر مسئولان انتظار دارند که زائران از تعصبات قومی و قبیله‌ای و تنگ‌نظری به دور باشند و دیگران را هم فراموش نکنند، بهترین راهکار، تحریک وجدان کمال‌جوی آنهاست؛ زیرا «برای اینکه یک حرکت دسته‌جمعی برای مصالح اجتماعی، انگیزه اخلاقی داشته و از ارزش برخوردار باشد، باید به وجدان کمال‌جو، که متفکران بعضی جوامع آن را وجدان اخلاقی می‌نامند، مستند باشد. وجدان اخلاقی همواره در پرتو معرفت به اصل و قانون حرکت می‌کند؛ همان‌گونه که قطب‌نما با قانون مربوط به صفحه خود حرکت می‌کند و قطب را نشان می‌دهد. بنابراین هر فرد و جمعی که بخواهد با مبنای اخلاقی در کارهای اجتماعی مشارکت کند، باید در مشارکت خود، دارای دو رکن باشد:

رکن یکم: درک و معرفت نوع انسانی و اینکه قدم برداشتن و کار برای برطرف کردن نیازهای این نوع، محبوبیت خود را از ذات وجدان که عاملی برای فطرت است، می‌گیرد.

رکن دوم: اراده و تصمیم جدی برای حرکت در

ص: ۷۶

مسیری که وجدان آگاه آن را برای پیمودن به سوی خدمت شایسته به انسان‌ها هموار و روشن ساخته است. البته عامل اعتبار این وجدان و اخلاق، مذهب است. . . و اگر مستند به مذهب و وجدان الهی نباشد، اگر چه ممکن است در تحقق بخشیدن به وسایل و زمینه‌های زندگی اجتماعی، بزرگ‌ترین تأثیر را ایجاد نماید، ولی داخل منطقه ارزش‌ها نیست. . . ؛ چون ممکن است مردم در پیشبرد زندگی دسته‌جمعی خود که مستند به خودخواهی گسترده‌ای (به نام جامعه) است، گرفتار تعصبات اقلیمی و نژادی راكد خود گشته، انسان‌های دیگر را به فراموشی بسپارند»^(۱)

از این رو لازم است سازمان حج و زیارت و مسئولان محترم کاروان‌ها با بهره‌گیری از مبانی اسلامی تعاون و مشارکت که در قرآن و سنت ریشه دارد، هر چه بیشتر به تحریک وجدان اخلاقی زائران پردازند تا شاهد همکاری و تعاون بیشتر زائران باشند.

۴. توجه به اصل تعاون و همیاری توسط مدیران و مسئولان کاروان‌ها

مسئولان کاروان‌های حج و زیارت، می‌توانند نقش مهمی در گسترش فرهنگ تعاون و همیاری ایفا کنند.

۱- مبانی فرهنگی لازم برای تحقق بخشیدن به مشارکت و هماهنگی همه مردم در کارهای اجتماعی، محمد تقی جعفری، صص

ص: ۷۷

افرادی که این مسئولیت‌ها را می‌پذیرند، باید کارنامه و عملکرد مثبتی در برنامه‌های مشارکتی داشته باشند. این افراد پس از گزینش و کارآموزی باید بتوانند، از همیاری زائران در برنامه‌ها و اهداف سازمان حج و زیارت و رفع مشکلات آن بهره بگیرند. برای اینکه مدیران و مسئولان کاروان‌ها بتوانند موفقیتی در این زمینه کسب کنند، لازم است اقدامات پنج‌گانه زیر را به کار گیرند:

الف) شناسایی به موقع افراد مددکار توانا؛

ب) آموزش و توجیه آنان نسبت به امور محوله؛

ج) دادن مسئولیت براساس توانایی بدون اجبار؛

د) نظارت به موقع بر عملکرد افراد مددکار؛

ه) تشویق مادی و معنوی افراد مددکار.

۵. تهیه بسته‌های فرهنگی مناسب درباره تعاون و همیاری

از اقدامات دیگری که می‌تواند تا اندازه‌ای در گسترش همکاری و همیاری میان زائران مؤثر باشد، انجام تبلیغات مناسب است. بهتر است مسئولان فرهنگی بعثه با تشکیل اتاق فکر و بهره‌گیری از نیروهای طراح و خوش‌فکر فرهنگی، اقدام به تهیه بسته‌های فرهنگی مناسب، از قبیل: بروشور، سی‌دی، تراکت، جزوه و... کنند و آن را در اختیار مسئولان کاروان‌ها و هتل‌ها قرار دهند.

نتیجه‌گیری پایانی

تعاون و همیاری نوعی مشارکت متقابل در امور فردی و اجتماعی است. این واژه دارای مفهوم عام و خاص است. مفهوم عام آن، به معنای همکاری، رعایت منافع جمعی و دستگیری از دیگران است؛ ولی مفهوم خاص آن، به روش‌هایی گفته می‌شود که می‌توان به وسیله آن به اهداف سازمانی رسید. تعاون و همیاری ریشه در تقوای الهی دارد و بدون آن ممکن است به گناه و سوءاستفاده از دیگران منجر شود.

سازمان حج و زیارت با توجه به محدودیت‌هایی که از نظر اعزام زائر به حج و زیارت پیدا کرده است، می‌تواند از این اصل اسلامی برای رهایی از تنگناهای موجود، در مفهوم عام و خاص بهره‌گیری کند. با این عمل نه تنها الفت و دوستی بین زائران افزایش خواهد یافت، بلکه امور سازمانی نیز تسهیل، تسریع و بهره‌ور (کارا و اثربخش) خواهد شد. البته نوع تعاون در حج و زیارت از نوع اخلاقی بوده و فرد مددکار امید به پاداش خداوند خواهد داشت.

بی‌شک گسترش روحیه تعاون و همکاری بین زائران و نیروهای سازمانی به آسانی میسر نیست و موانع زیادی فراروی مجریان این طرح خواهد بود؛ زیرا خصوصیات

ص: ۷۹

اخلاقی نظیر تنگ نظری، ناآگاهی، بی تفاوتی، تکبر، راحت طلبی، امتیازخواهی، فخرفروشی برخی زائران، همچنین بی برنامه‌گی مسئولان از آن جمله است که باید برای آنها چاره‌اندیشی کرد.

با این حال اگر مسئولان در این هنگام به این نتیجه رسیده‌اند که تقویت اصل تعاون و همیاری بهترین گزینه برای رفع موانع و مشکلات فرا روی زائران و سازمان است، باید با توکل بر خداوند متعال، آموزش دادن به زائران، بهره‌گیری از کارشناسان و محققان رشته تعاون، تحریک وجدان اخلاقی زائران، توجیه مدیران و مسئولان کاروان‌ها و هتل‌ها به باروری این اصل ارزشمند دینی امیدوار شوند.

بی‌شک با وجود نیروهای مخلص و فداکار در سازمان حج و زیارت که سرمایه معنوی این نهاد دینی هستند، این امیدواری دوچندان می‌شود.

ص: ۸۱

کتابنامه

* قرآن کریم

۱. الاحتجاج، ابن منصور طبرسی، ترجمه: ابراهیم عبادی و دیگران، چاپ دوم، تهران، اسوه، ۱۴۱۶ ه. ق.
۲. اصول کافی، محمد بن یعقوب کلینی، ترجمه: سید جواد مصطفوی، چاپ اول، تهران، الوفا، ۱۳۸۶ ه. ش.
۳. انسان و زیست اجتماعی (نشریه طوبی)، غلامرضا نورمحمدی، شماره ۲۴، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۶ ه. ش.
۴. بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ه. ق.
۵. بوستان (قطعه جیبی)، مصلح الدین سعدی، چاپ مکرر، تهران، امیرکبیر، بی تا.
۶. ترجمه میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، چاپ چهارم، قم، دارالحديث، ۱۳۸۳ ه. ش.

ص: ۸۲

۷. ترجمه و شرح غرر الحکم و دررالکلم آمدی (موضوعی)، سیدهاشم رسول محلاتی، چاپ اول، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۳ ه. ش.
۸. تعاون در اسلام و جامعه صنعتی، منوچهر خدایار محبی، چاپ دوم، تبریز، بعثت، ۱۳۴۹ ه. ش.
۹. تعاون و همکاری، مایکل آرگایل، ترجمه: معاونت تحقیقات آموزش ترویج وزارت تعاون، چاپ اول، تهران، دفتر تحقیقات و پژوهش، ۱۳۷۸ ه. ش.
۱۰. تفسیر متشابه القرآن، ابن شهر آشوب مازندرانی، ۱۳۲۸ ه. ق.
۱۱. تهذیب الاحکام، محمد بن الحسن طوسی، بیروت، دارالتعارف، ۱۴۱۲ ه. ق.
۱۲. داستان راستان، مرتضی مطهری، چاپ بیست و هشتم، تهران، صدرا، ۱۳۸۷ ه. ش.
۱۳. دانشنامه جهان اسلام، غلامعلی حداد عادل، چاپ اول، تهران، بنیاد دایرة المعارف اسلامی، ۱۳۸۲ ه. ش.
۱۴. دایرة المعارف بزرگ اسلامی، محمد کاظم موسوی بجنوردی، چاپ اول، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۳ ه. ش.
۱۵. سیر تحوّل تعاونی در ایران و جهان، غلامرضا سلیم، چاپ سوم، تهران، پیام نور، ۱۳۷۸ ه. ش.
۱۶. فروغ ابدیت، جعفر سبحانی، چاپ هفدهم، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۰ ه. ش.

ص: ۸۳

۱۷. کنز العمال، حسام الدین الهندی، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۴۰۹هـ. ق
۱۸. مبانی تعاون، حمید انصاری، چاپ دهم، تهران، پیام نور، ۱۳۸۱هـ. ش.
۱۹. مبانی فرهنگی لازم برای تحقق بخشیدن به مشارکت و هماهنگی همه مردم در کارهای اجتماعی (مجموعه مقالات سومین کنفرانس مشارکت و توسعه)، محمد تقی جعفری، چاپ اول، شیراز، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۵هـ. ش.
۲۰. مجموعه ورام، ابوالحسین ورام، چاپ اول، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۲هـ. ش.
۲۱. مسند احمد، احمد بن حنبل، چاپ دوم، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۱۵هـ. ق.
۲۲. مکارم الاخلاق، فضل بن الحسن طبرسی، چاپ ششم، قم، منشورات شریف رضی، ۱۳۶۸هـ. ش.
۲۳. من لایحضره الفقیه، ابی جعفر محمد بن علی بن الحسین بابویه قمی، چاپ دوم، قم، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۴هـ. ق.
۲۴. نهج الفصاحه (موضوعی)، مرتضی فرید تنکابنی، چاپ دوازدهم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۳هـ. ش.
۲۵. وسایل الشیعه، محمد بن الحسن حر عاملی، چاپ دوم، تهران، مکتبه الاسلامیه، ۱۳۷۳هـ. ش.

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحيم

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیفزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند

مسجد جمکران و ...

ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه
ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال
دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان
تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی:
www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳-۲۳۵۷۰۲۳ (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور
کاربران (۰۳۱۱)۲۳۳۳۰۴۵

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی
جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل
و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق
روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاءالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳ و شماره حساب شبا: IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱
۵۳-۰۶۰۹ به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید
ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده
است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می فرماید: «ای بنده بزرگوار
شریک کننده برادرش! من در کرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است،
هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست تر می داری: مردی
اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می رهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از
پیروان ما را دارد، اما تو دریچه ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را ببدان، نگاه می دارد و با حجّت های خدای متعال،
خصم خویش را ساکت می سازد و او را می شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی
همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش
از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند
آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

